

ИЗЛАЗИ
четвртком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегилату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ :
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ :
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК : ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

Незнану Незнановићу

дичном српском песнику и књижевнику

Негдинци

Старо доба би и прође
Ал' се врати стара мода,
И наш Олимп опет трешти
Од посвета и од ода.

Сваки песник фрак навук'о
И затег'о бледо лице,
И парадну лиру уз'о
И обук'о рукавице.

И оре се песме громке
А пегази ноге ломе,
И у зајам лете хвале :
„Нашем славном . том и томе.“

Ја с временом радо ступам
Да прекорен био не би,
И сад за то песму ову
Посвећујем, побро, теби.

О, прими је, славо наша,
Наш геније крила лаки,
(Та што гориш од срамоте
Не брени се ред је таки)

Ал' и ти се сети мене
Са песничког твога неба,
Посвети ми коју песму
И још реци — знаш шта треба.

М.

НАШ БОЖИЋ*)

— Борислав Станковић —

(свршетак)

Зато ни из собе не излазим. Не да се бојим ње, њене грдње, него тешко би ми падао онај тада њен плачљиви прекор лица кад би ме где једва нашла, узела за руке не прекоревши ме, већ ђутке повела и то брзо, све кроз капицике да нас не би ко спазио и видео како сам је саму оставио чак и данас, на овај „Благ дан“. Тада она не би овако, као сада, сва срећна поставила софру, метнула хлеб, со, запаљену свећу на среди и онда остало. Не би донела ни саанчића јела из кујне, да се не би после морала дизати за време ручка, него их оставља тамо, око огњишта, на супрашци. И, пошто опере руке, оде до иконе, скинувши шамију један једини пут сада у години, и почне да чита молитву за „слатку вечеру“. Стојим и ја иза ње. -Крстим се. Али не могу тако да метанишем као она, сагибам се јако и брзо, падам коленима и одупирем се рукама и додирујем челом под

Соба се испуни масним, јаким мирисом јела, више нас полако и тамно гори кандило осветљујући нарочито њу, њену проседу гологлаву главу и раздељен јој бео затиљак, а она шапуће:

— Господе Христе, Свети Никола чудотворче, славо моја . Погледај Господе, смилуј се и помози. Благослови софру, хлеб твој, што га ти даде... И пада коленима тако силно да под одјекује и чујем како јој жиле пуцају.

Кад сврши, метнувши шамију седе за софру дахнувши слободно пошто још једном баци поглед по соби, као бјећи се да није што год још заборавила. Ја јој, држећи чашу ракије на длану, прилазим руци, и нудећи у исто време свој образ, честитам празник.

— Христос се роди, нано, и срећан ти дан!

*) Због болести пишчеве задржано, пошто нисмо имали сав рукопис.

— Ваистину и с тобом, чедо моје. Ове годинемајка овако с тобом, а до године да Бог да да ми ти. . И загрдне се те једва испије чашу.

Ручамо. Она се једнако диже и доноси јело из кујне. Од свачега морам ја прво, а она на дохват, клечећи. И, кад све изреди, донесе, кад се ја сит одмакнем, тек онда она седа и једе много, здраво.

После? Мирно је, тихо. Чује се како мачка преде и кокош у кујни кљуном бије по тепсији и саанима тражећи мрве те оне звече. Цела кућа мирише на масно и силно. Јела мрсна, јака те сви лешкарају или спавају у собама око мангала или пећи увијени у колијама а жене с пребаченим бошчама на глави. Први је дан Божића па не иде да човек одмах - има кад. Три су дана и ено, другог дана, једва поноћ прешла а по где где тек запишти зурла и допре који глас песме. У јутру, само попови ако одстоје службу, а ови, остали, само припале свећу и одмах излазе натрашке крстећи се много, брзо, ужурбано као да одужују нешто. Из димњака почне да куља густ, тмоласт дим од печена меса, kobасица. Цела улица замирише на пастрму. Кроз капицике и по авлијама почну да промичу жене срећне и зајапурене носећи чаше, столице и шоље на послугу. Улицом по десет њих иду. Овлаш забацили колије, ципеле им добро не обувене јер сваког часа их скидају, очи им се закрвавиле и овлажиле а уста на смех и то на песму и бес. Већ почели, кога год сретну од деце и слугу, да шиљу по Коштана, чувену, прсату циганку са белим лицем, црним и округлим очима. (Њу је после општина морала да силом уда јер кад се с њом нађу онда заборава на ручак, вечеру и ноћ. До зоре пију ракију, ките је и облажу новцем, своје жене бију и терају из куће ради ње)...

У час се све променило. А и у ваздуху као да струји нека голицава раскошност и изобиље. Где год се окренете свуда жагор, песма, свирка. Свирачи само ничу пред кућама заједно с гомилом деце. Зурле пиште, бубњеви бију да се тресу прозори и гасе кандила. Само код нас! Ех!... Одавно смо ручали и то већином јучерашња јела што су нам остала. После ручка изишао сам на капију да слушам свирку, песму и гледам где се луди Менко пијан ваља по улици, распасује, бацајући са себе одело. Кад се повратим у собу мајку не могу да познам. Обукла се у стајаће руво, опрала главу, забрдила се лепо шамијом те јој образи отскочили и брада изишла. Подвила ноге, села до прозора и са завученим рукама у пазухе гледала је на улицу наслоњена челом на окно. Ма да јој лице смежурано ипак сада јој дошло чисто, миришљаво а око јагодица избила једра, топла румен. На збрчканом врату виде се где брекћу и трепте вене.

У соби тек што се сталожила прашина од

чишћења после ручка. На сандуку у старом послужавнику стоје поређане чаше, до њих велика чепрња вина, а међ тестијама у кујни стоји и она пуна вина, у коју смо изручили из свих судова што су нам биле послале богатије комшије, кафу скувала у лонцу, мезе спремљено, све. Али у залуд кад никога нема да угостимо и дочекамо. Што је долазило, то дошло изјутра, на ракију, као да нас штеде, јер знају да немамо и зато су долазили у јутру на ракију, јер се тада не заседа и не пије тако много. А ми не би штедили. Како бих ја њих дворио, гостио, слушао их и највише их појио, само да они код нас дођу, да нас не штеде, него да смо и ми као они!... Зато ваљда мајци игра тежак осмех, и очи је почеле да сврбе и гледајући кроз капију на улицу по којој свет врви, промиче испред наше широм отворене капије, а нико у њу не улази, те нам двориште и кућа пуста и тужна. А од свуда, са свију страна по комшилуку песма, свирка, весеље. Па чак се већ и зашло у пиће. Ено:

Јован Паламар засео на сред собе, избацио мангал и пећ, врућина му, поломио све чаше и привуко „тенцери“ пије, глава му пропада у њу, а лактови му се тресу. Госте не дочекује стојећи већ они морају после да се краду и тако оду од њега. Риста бојација већ се побио, затворио у кућу, сео на доклат пуца из пушке, силом нагнао жену да му пева а он иза свег гласа грди и псује господу „стопарце“. Из дворишта чује се како тутњи коло, звецкање дуката и дубла у низама, што леже на грудима девојака по темпу игре, и страсно дисање. А од Стојана Доњовранчета допире писак деце, плач жене и његова вика. Тражи коња, револвер, јатаган и сабљу неку стару, велику коју је за време ослобођења добавио од некуда. Затим ето ти њега где на дорату витком и бесном иде обучен у војничким, црвеним панталонама, са шајкачом на глави, празним редеником и исуканом сабљом. Улази на капије, ускаче с коњем у собе гонећи испред себе свираче и Коштану која у белим, свиленим јелесима и шалварима, вије се око њега, игра му чочек, запара палцем дахире гледа га мазно певајући бесно, из свег гласа:

„Ја не жалим снагата, ван'м!

— Жалим срмали јелек

Жалим срмали јелек!“

— Овамо бре! Чу се.

Мајка скочи. Суза јој се скотрља. На нашој капији уђе заносећи се са заваљеном шубаром, наш ч'а Јован, а за њим тискајући се уђоше и свирачи.

— Овамо, говори он. И у овој се кући песма поје.

За мајку не знам како је изишла преда њ у кујну, само мени знам да срце стаде.

— Еј домаћине! Виче ч'а Јован пењући се.

— Ту смо, ту! Одговара му, грцајући и трудећи се да се прибере, мати.

— Христос се роди, домаћице! Камо, где је домаћин?..

— Ту је, ту је! Нуди она и пропушта чак и цигане у собу Улази ч'а Јован, љубим га у руку, он, сагињући се, мене у чело обухватив целу моју главу у своје сухе, старе руке. И седа на сред собе прекрстив ноге.

— Свири бре! Заповеда циганима који се збили уза зид.

— Шта, газдо?

— Домаћин шта хоће! И показује главом на мене. Цигани гледају у мене ишчекивајући, а ја црвеним од забуне и среће. Мајка улази и у пролазу шана: „кажи: Бул мирише, ђул се расцветао! Кажем ја то Циганима.

— А! аферим! Поскочи ч'а Јован од задовољства што сам погодио баш ту, његову песму — Де сад! То да свирате... И почне да им прича о нама, нашој кући, оцу, с којим је он јео со и хлеб, и толике године ортак био. Како се по три дана певало и играло код нас. А од Цигана се неки нађе који је оца лично познавао, свирао му некад. А мајка, сирота, клецајући од среће уноси на тепсији мезе, ставља пред ч'а Јована, па и свима Циганима даје, не из чаше, већ из стаклета, сву ракију, и нуди их, пружа им меса, хлеба што они, оно што не поједу, гурају упазухе или појасеве.

— Злато, слатка сестро. Немој. Седи. Има ко. Ето га нека служи он. Видиш ли га колики нам је порастао. Седи ти, тако, до мене.

И помиче се да јој начини место. Мајка седа, клекне, да је готова увек да устане, и нуди ч'а Јована, а рука јој дрхти...

— Кусни, Јоване. Обиђи. Ја баш за тебе остави. Фала ти што си нас се сетио.

— Ја! Викне ч'а Јован увређено. Зар ја да заборавим ову кућу. — Свири бре!

И засвирају. Пишти зурла па мислим да се чује чак у Турско. Бубањ бије, стакло игра у ћерчивима, кандило прска и с греда одозго, пада црвоточина. На пољу мрак с влагом. Ч'а Јован пева заваљен истрошеним, ситним гласом:

„Бул мирише, Бул се расцветао!“

А мајка са сузом која јој полако, полако мили низ образ гледа ме где гологлав стојим између њих и свирача и дворим са очевим сахатом на прсима, па као да ми вели: Божић сине, видиш ли?

Видим, нано, ама да ти мене сада видиш!..

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

СТЕВАН ЈОВАНОВИЋ

Архимандрит манастира Трноше.

(наставак)

Да ли се народ одазвао на ово писмо не знам непосредно. Али из једног писма, које је писао 26. августа 1791. године епископу бачком Јовану Јовановићу види се да се народ одазвао. Али ни то није помогло. Истина Стеван је тога ради ишао три пута у Београд фелдмаршалу Валису и господину епископу београдском, али: „није ме г. епископ пред фелдмаршала пустио. Г. фелдмаршалу дао сам инштанцију (молбу) и није ми никакве резолуције дао!“

Дакле сви напори, сав труд узалудан! Можда је Аустрија очекивала што друго од Стевана. Желела је можда да и Стеван постане агитатор, који ће мамити Србе да прелазе у Аустрију те тиме још више повећавају број „радних руку“. Али Стеван који са својом двојицом другова рече народу: *да би му боље било да у својој ошаци бистру воду пије него онамо кафу са шећером и млеком да вари*, није био способан да у том погледу послужи Аустрији. Сама му се савест бунила. То је вређало његов народни понос. С болом у души потрешен до дубине срца као и његов пријатељ Хаџи Рувим писао је у истом писму поменутом епископу бачком: „Жалосни глас наше бедне Србије јавити могу Вашем Високопреосвештенству да сада двор наш уступа целу Србију Турцима све до Саве, што је у Београду јављено. Сви су и мало и велико пали у очајање долазећи поново у турско ропство.

„Камо обећања, и услуге наше овом двору, и толико проливена крв, и изгубљена имања и животи, и сада одбачени остали. То ли су награде бедне Србије, да их Турци продају и секу као марву. Убио га Бог са кога је то! „Може ли се у целом свету видети таква неправда?“¹⁾

Али било је и других, који су као агенти аустријски телалили по Србији и наговарали народ да оставља своје огњиште и да у маси прелази у Аустрију. Нећемо овде набрајати друге, но ћемо само поменути тадашњег митрополита београдског Дионисија Поповића, који је на неколико дана по закључку мира Аустрије с Турском говорио са амвона саборне београдске цркве и позивао народ да листом прелази у Аустрију називајући сваког оног, који не би прешао издајником, неверником и богохулником. Ево једног одломка из те његове беседе: „...зашто наш Всемилоствјеиши цар Београд и све, што је садашњег рата добио, Турцима натраг даје? Из

¹⁾ Голубица III. стр. 288.

којег узрока? За коју потребу? Хоћете ли да знате узрок? Хоћете да знате потребу? Ја ћу вам казати. Наш најмилосрднији монарх нити узима нити даје. Бог узима Бог даје. Зар је Бог дао Београд и сва друга задобијена места натраг Турцима? а не цар? Јест, тако је без икакве сумње. Јербо царско срце у руци Божијој, како Бог хоће, тако и окреће срце царско за такве велике ствари, за добивање и губљење. Дакле узрок и царска нужда јест судба Божија, нека буде и судба Божија ако ми опет хоћете рећи али зашто је таква судба Божија? Зато, јербо судби Божијој бездна многа, а ми не знамо другога узрока, него кога сам пређе рекао, велики и први узрок, сирјеч ради согрешенија наших.

„Сада шта ћемо ми чинити за ову судбу Божију? Две ствари: *Прво* да прибегнемо под крило Божије, сирјеч да се покајемо, да се исправимо и у напредак хришћански да живимо, да би нас Господ Бог помиловао и не би нас горе казнио. Да опростимо један другоме како и ја данас дајем вама прилику. И иштем покорно од свију опроштај малих и великих и од целе епархије моје, ако сам штогод вам као човек сагрешно. Живећи с вама седам година, зато молим вас да ми опростите. Опраштам и ја свима онима који су мени као људи сагрешили речју или делом, да им буде од Господа Бога и наше смирености опрштено, а који су помрли прије и садашња рата да им Бог да насеља међу праведнима, и упокоји у недрима Аврама.

(свршиће се)

БОРБА

August Strindberger

Очи му беху запазиле светске будалаштине, али он немаћаше снаге, да разбије маглу и да види, где је уарок тим будалаштинама; због тога постаде растројен и очајаваше. При том је волео девојку, која се удала за другога. Тужио се на судбину код својих пријатеља и пријатељица, али они га само исмеваху. Нису га разумевали, и он пређе сам један део пута у животу. Био је из доброг друштва и учествовао у његовим уживањима, јер су га она освежавала; али их је мрзео и то није крио.

Једног вечера био је на забави. Играо је са једном младом девојком необичне лепоте и црта пуних израза. Кад се свршио валцер одведе је на место. Морао је с њом говорити, али није знао шта да каже. Најзад сама девојка прекиде ћутање и рече с усиљеним смешењем: „Ви, бароне, много волите играње?“ — „Ваш ни најмање!“ одговори он. „А ви?“ — „Ја не знам има ли што глупље“, одговори му она. Он беше нашао свога мужа или тачније своју жену! „Па зашто играте?“ упита је он. — „Из истог разлога као и ви“, одговори му она. — „Зар ви можете да погодите моје мисли?“ питаше је он.

— „То није тешко. Личности које исто мисле увек знају своје мисли.“ — Хе! Ви сте чудна девојка; верујете ли у љубав?“ — „Не!“ — „Ни ја, али човек се у сваком случају мора оженити!“ — „Наравно, ја већ почињем веровати у то!“ — Да ли би сте ви пошли за мене? — „Зашто не? Ваљда се нећемо бити.“ — Пи! А од куд ви то знате? — „Јер имамо исте назоре!“ — „Да, али то може постати врло монотонно!“ — Та ми немамо о чему говорити, јер једно другоме знамо мишљење!“ — „Доиста је тако, али је још монотоније ићи кроз овај свет нежењен, односно неудата и живети да нас нико не разуме!“ — „То је истина! Хоћете ли времена, да се размислите?“ — „Разуме се, до котилона!“ — „Не више?“ — „А зашто више?“ Он је уведе у салон и остави. За тим попи неколико чаша шампањера. За време вечере посматраше је. Њу служяху два млада дипломата, који јој се, како изгледаше, ругаху и понашаху се као келнери. Кад је дошао котилон, он јој приђе и предаде букет. „Примате ли?“ питаше је. — „Разуме се“, одговори му. Беху дакле верени.

То је прави брак, говораше свет. Они су створени једно за друго. Исти положај у друштву, једнако богатство, исти „блавирани“ појмови о животу. Под појмом „блавиран“ разумевао је свет њихову равнодушност према забавама и другим племенитим уживањима, која животу дају тек праву вредност. Они беху као две чисте камене таблице, сада потпуно једнаке, али без икакве слутње, да ли ће време на обема исти текст исписати. Никада се у нежним часовима за време вереништва не питаху: Волиш ли ме? јер су знали да се не воле, пошто у љубав нису веровали. Говораху мало, али су се добро разумевали. Тако су се и венчали. Он беше увек пажљив, увек учтив, и беху добри пријатељи. Дете не учини други утицај на њихове односе, сем што имаћяху сала о чему говорити.

Међутим у човеку се поче будити нека врста нагона за рад. Он осећаше неку одговорност, и што је још важније, нека досаду у беспослици. Он беше рентијер, али немаћаше никаква посла у државној служби. Сад отпоче меркати занимање, које би му могло испунити празнину у животу. Он чу први јутарњи глас духова као се бућяху и осећаше дужност, да учествује у великом испитивачком раду о узроцима човечје беде. Одпоче читати, водити политику и најзад написа у неком листу један чланак о школском питању. Последица тога била је његово ступање у школску комисију. Сад је тек отпочео учење јер су се питања морала исцрпно претресати.

Бароница лежаше на својој софи и читаше Шатобријана и Мисеа. Беше изгубила сваку наду на поправку човечанства и љубаше је, што се у свачему мора наћи на бласто и прашину, које су столећа нагомилала на установе човечје. Међутим увиђаше, да са мужем не може упоредо корачати. Они се могаху упоредити са два коња на трци. Беху пре трке измерени, обоје исте тежине; беху се договорили да на путу упоредо илу; све беше добро прорачунато, да у исто време једној мети стигну и да у исти мах са трке отиду. Али сад је човек за коњску дужину одмакао. Ако се не пожури, она заостаде.

И ово се догоди! После годину дана постаде он државни ревизор. По некад је био по два месеца на путу. Бароница сад осећаше да га љуби, она ово осећаше у страху, да га не изгуби. Овај страх нагло је обузе.

Кад се вратио беше крв и нож, али му глава беше пуна онога, што је на путу чуо и видео. Он увиђаше, да је куцнуо час растанка, али га је хтео одложити, спречити, ако је могуће. И сад јој отпоче у великим и живим сликама показивати, како је конструисана ова колосална машина, што се државом назива, он покушаваше, да јој објасни обртање точкова, многоструку корист, њене регулаторе и кочнице, њене рђаве шеталице непоуздане вентиле. Неко га је време пратила, али се брзо умори. Осећајући слабију способност и ништавост оладе се васпитању свога детета; хтеде да се покаже као узор матери, да поред свега нешто вреди. Али муж ово слабо цењаше. Он се оженио добрим другом, а сад има добру бону. Ко може друкчије, ко може све да предвиди?

Сад кућа беше пуна посланика и ревизора; господа говораху за ручком само о политици. Жена се ограничи на гледање, да послуга буде како ваља. Барон опет гледаше, да домаћици с обе стране посади по једног младог секретара, да с њом говоре о позоришту и музици; бароница пак увек одговараше са васпитањем деце. При деверту никад се не заборављаше истаћи здравље домаћицино, а за тим су на врат на нос бежали у домаћинову собу, да ту пушећи наставе разговор о политици. Бароница је тада ишла у дечју собу, и осећала са болом, да јој је муж измакао, тако далеко измакао, да га никад више неће вратити. У вече је радио много код куће и писао до неко доба ноћи. Али се увек закључавао. Кад би видео жену уплакану, коснуло га је то до срца, али једно другом ништа не говораху. Никад једно другом ни речи нису рекли. По некад, кад му се посао досади, кад осети, да његова сопствена личност све више сиромаша осећаше самоћу, пустош, чежњу за топлином и интимношћу, о којој је у својој младости тако често сањао Сваку такву мисао избијаше из главе као невероватност; он имађаше јаку представу о дужности према својој жени. Да би јој живот учинио пријатнијим, предложи јој, да позове к себи неку рођаку (о којој је често говорила а коју он није никад видео) да код њих зиму проведе. Ово је била давнашња жеља бароничина, али кад је то питање сада покренуто, она се одлучно противљаше. Муж је тражио разлоге, али она их немађаше. Ово му побуди радозналост и он најзад увиде, да се она боји рођаке; она би јој мужа отела, он ће се у њу заљубити. То је чудновата девојка, морамо је видети. Бароница плакаше и пређаше, али се барон смејаше, и тако рођака дође.

Беше једног дана у подне. Барон дође кући као обично уморан, беше заборавио рођаку и љубопитство. Седоше за сто. Барон питаше рођаку, да ли воли позориште? Не, она воли стварност више него привидност. Она беше отворила код куће школу за сироту децу и основала друштво за „отпуштене робијаше“. Аха, сад искрсну питање о неговању осуђеника. Она му је умела дати и нека објашњења, говорило се о нези осуђеника све до краја ручка. Рођака обећа, да ће и неки мали спис о тој теми написати, који ће барон проучити и обрадити.

Све што бароница беше предвиђала догоди се. Господин барон склопи са рођаком духовни брак, а жена би напуштена. Рођака беше и лепа и кад се за писањем столом нагну к барону, он примети неко особито расположење, кад осети њену меку руку на своме рамену и њено топло дисање на својим образима. И они не говораху увек о неговању осуђеника. Говорили су и о љубави. Она је веровала у љубав душа и изрази, колико је могла, да је брак без такве љубави проституција. Барон беше пратио развитак нових погледа на љубав и сматраше ово као слободан говор; али она је за себе имала и разлога.

(свршиће се)

ПРЕД СУДОМ ОД АЛЕКСАНДРА БУДИШЧЕВА

Судија Табулин, плав, нервозан млад човек седи у судници за столом покривеним црвеном чохом. На грудима му се сија још са свим нов чиновнички знак. У соби је оморина, запара; осећа се мирис на овче коже и зној. Пред судијом, на два корака пред столом, стоје два човека, један још млад дечко од прилике у двадесет другој години, богињав и намрштен, и један постарији са подлим осмејком у очима. Млађи је у поцепаном овчем кожуху старији у неком дугачком избледелом капуту, какав носе сиротнији варошки грађани. Позади ових на клупама дуж дуvara седе сељаци у овчим кожусима, са врелим и знојавим челом.

Судија дуго преврта акта, подиже за тим очи и рече окрећући се намрштеном дечку:

„Ви сте дакле Агап Дудурин? Је ли тако? А ви сте ситничар Пестрјавочкин?“ Окренув свој поглед на избледи капут.

Обојица климају главом потврђујући.

„Дакле Агапе Дудурине,“ наставља судија, „ви сте као што видим, оптужени, што сте ноћу између 27 и 28 децембра на општинском гувну ранили из пушке шарено прасе ситничару Пестрјавочкину. Признајете ли дело?“

Намрштени дечко гледа неко време судију а за тим окреће свој поглед на страну.

„Ја сам, ваше превасходство,“ поче најзад изговарајући речи с тешком муком, „ја сам јој ваше превасходство, још раније рекао: Мани се, Агашка, велим јој; немој да ме наводиш на искушење... Што је било, било, али сад доста... Али она, место...“

„Која она?“ прекида га судија.

„Која она?“ Па разуме се моја жена Агашка, одговара дечко.

Судија нестрпљиво слеже раменима.

„Ја вас не питам о вашој жени,“ виче му судија. „Ви сте из пушке ранили Пестрјавочкиново свињче, и ви имате зато пред судом да одговарате, прво, што сте животињу осакатили, и друго, што сте тиме оштетили газду у суми од три рубље. Дакле, шта можете рећи у своју одбрану?“

Дечко ћути и тешко хуче.

Од напрезања на челу му се види зној као капљице воска.

„То могу рећи,“ поче најзад, „да сам јој још раније рекао : прођи се лудорије, Агашка, рекох...“

„Ви опет почињете исто,“ виче судија. „Чујте једанпут, немојте да се правите глупљи од... и испричајте нам све по реду. Јесте ли били ноћу између 27 и 28 децембра на општинском гувну? А?“

„Јесам.“

„Шта сте тамо радили?“

„Нисам ништа радио...“

„Шта вам је требала пушка у рукама?“

„Зар се може на зеца из штапа пуцати?“ рече дечко са своје стране. „Чекао сам зеца на гувну,“ доде он, „на гомили прса зец се увек натакне на ражањ.“

„Ето, то хоћемо,“ вели судија, очевидно весео, што је нашао пут. „Врло добро. Ви сте седели дакле на гувну чекали зеца. Шта је после било?“

„После видим, где она долази на гувно трапкајући.“

„Ко она?“

„Агашка, моја жена. Ја повичем на њу: мани се, велим, Агашка ћогава посла, не изазивај људе на искушење... Али она само трепће счима. Ја опет: море, Агашка, прођи се тога, буди једном паметна... Али она место тога чини ово и овако тресе главом.“ Дечко подражава роктању свињчета и маше главом. За тим наставља: Тако она чини главом и гуриче, а то значи дакле: „Ја то не могу оставити.“ Мени прекипе и окидох пушку на моју жену, то значи, она се претвара у свињу.“

Дечак ћути.

Судија га гледа са разрогаченим очима, дуго и оштро га гледа, као да се сећа нечега и за тим му говори полако:

„Ви сте дакле окинули на Пестрјавочкинову свињу за то, што сте мислили, да је то ваша жена, која се у свињу претвара. Је ли тако?“

Види се, како тешко и устежући се судија изговара ове речи, као да се боји од звука свога сопственог гласа, и најзад слеже раменима.

„Је ли истина!“ пита га готово у страху.

„Разуме се видео сам, да је то била она,“ одговори дечко флегматично. Изгледа да га смисао његових речи ни најмање не узнемирује.

„Па шта после?“ настави судија саслушавање.

„Онда узем два сведока,“ одговара дечко уморно, „као што по закону треба, и дођемо кући. Агашка лежи на клупи. Ја јој рекох: Агашка, велим, скини капут, хоћемо да те прегледамо! Мислио сам да у куку мора имати траг од сачме...“

Дечко прекиде своје причање, јер са клупе до двара устаје један сељак, висок, са војничким изгледом и говор.

„Ни трага ту не би могло бити, ваше превасходство, ту је он целу ствар рђаво отпочео. Ја сам му рекао: „Узми, рекао сам му, прамен длаке од каквог маторог пса, окваси је терпентином и метни место сачме.“

„Нисам могао нигде да нађем терпентина,“ одговара дечко тромо, „био сам и код господарева куће, па нигде...“

„Ко сте ви?“ пита судија војника.

„Ја? Полицијски чувар. Ја сам био у Агапа као сведок, кад смо жену хтели да му прегледамо.“

„Па се и ви овде у овој ствари помињете?“

„На служби, не; ја сам због коњског посуђа...“

„Онда чекајте и изволте ћутати. Па шта је било даље?“ судија се окреће Агапу и његово лице опет добија израз бола и ужаса.

„Еле, ја јој рекох, скини се, Агашка,“ одговара младић, а она ми паде пред ноге и кукаше: немој ме срамотити пред људма! урликала је Мени се смрче пред очима; дочепих за је кике и почех је вући по земљи. Да се опамети, дакле...“

„Полицијски чувару!“ виче судија и његове очи почињу севати. „Полицијски чувару, он се усудио да у вашем присуству жену заоставља? Ви сте тада били ту?“

Војник се брзо диже са клупе. Лице му изражава задовољство са самим собом, он је како изгледа срећан, шта фигурира пред публиком.

За часак намешта своје одело па онда говори:

„На служби, ваше превасходство, баш у том тренутку писам био у кући, истрчао сам био за каише са седла.“

„Каишима везасмо руке Алашки,“ објашњава дечко.

„Да не гребе“, додаје полицијски чувар смећећи се „разуме се ја знам, да ако човека огребе таква жена, он лако побесни... Ја своју плату не вучем узалуд,“ примети још погледајући намерно сељаке.

А сељаци гледају у њега, одобравајући му с пуно разумевања.

Међутим судији се чини, као да се у судници шири неки велики и густ облак, који све обузима и покрива. Разјарен погледа целу собу и опет прелете преко његова лица израз страха.

„Слушајте,“ отпочиње, „је ли могуће, да сви ви, који сте овде верујете у то, да се човек збиља може претворити у животињу?“

Људи ћуте и тешко дишу,

„И ви, ви верујете у то?“ гледа судија у Пестрјавочкина.

Овај се лако поклања и одговара:

„Не, ја у то не верујем; човек се не може претворити у животињу.“

Лице судијино помало се разведрава.

„Не, видите шта,“ виче он, зар нема међу вама овде бар један, који у то не верује!“

„Човек се не може претворити у животињу продужује Пестрјавочкин, али животиња у човека, то се разуме. Имали смо у селу Пеншову једног јарца...“

Судији се замагли пред очима; његово лице се одмах намршти.

Погледа по судници па наставља саслушавање: „И ви бијете на тај начин вашу жену одавно?“ пита дечка.

„Трећа је година како се трудим, да је опаметим али све узалуд. „Остави је,“ веле ми људи, а ја никако не могу, јер ме вређа. Узалуд је — ако је по вољи можете сами питати — ни прстом не такнем; а због ове ствари учим је, да се једанпут откани!“

„Па где је она сад?“ пита судија.

„Лежи на саоницама, довезао сам је са мном. Хоћу ли да је доведем?“

„Полицијски чувару, зовите Агашку Дудурин,“ заповеда судија и ћутећи затвара очи. Кожа му се жежи гледајући ове људе.

После једног минута уђе Агашка у судницу. Нема јој више од двадесет година, лице јој бледо, мршаво овде онде са плавим пегама и из њених великих очију гледа очајање и тама. Ход јој је неприродан, кривуда кад иде, као да иде без икаквог свесног и вољног покретања. По овом ходу, по очима пуним страха и чврсто припијеним уснама може се познати, да је до последњег стадијума мучена и кињена.

Кад је ближе пришла, паде на земљу и поче хистерично јецати.

„Праведни и милостиви судијо,“ мрмљаше тресући гласом, „немој ме казнити, ништа му нисам скривила... Имала сам тетку. То је истина... то нећу крити, она се претварала у вукодлака, то су сви видели... Али ја... то је лаж, опадање...“

Она јеца; од конвулзивног покретања спаде јој ма-рама с главе и откри бео, кајишима изударан врат.

„То је беда, лаж... немој ме пред људима срамотити, милостиви судијо!...“ виче сирота хистерично јецајући и притискујући лицем³ упљуван патос. Она је, како изгледа, уверена, да је овде довучена ради прегледа и демонстрације њенога тела. Неколико минута јеца тако не дижући се с патоса и увијаше се као танка гранчица у ватри.

Судија изађе из стрпљења. Блед и са уздрхталом уснама скочи и отпоче говорити. Говори дуго, тражи ваздуха и по некад виче као каква жена.

„Погледајте, шта сте начинили од ове жене! Зашто сте је тако мучили? Како сте смели, ко вас је овластио? Сви сте ви, сви, сви томе криви, сви ћете зато одговарати! До сад сам био према вама добар и гледао вам кроз прсте, јер сам мислио да сте људи. Сад видим шта сте! Ви сте животиње, стока, без милости, без срца, без разума... Магарећу зобницу треба вам набити на главу... ја... ја ћу вам показати! Ви верујете, да се људи могу претворити у животиње, и ја, ја почињем у ово веровати, кад вас гледам! Животиње сте, од главе до пете, стока!...“

За време овога говора поглед Табулинов игра преко томиле и чини му се, да су сви ови покварени сељаци и жене добили исти израз страха и очајања, као Агашка, али он се не може даље уздржати. Као талас буја његов говор. Код последњих речи промуче му глас и шапћући, једва чујно нареди: „За име бога, водите ову мученицу!“

Полицијски чувар изведе Агашку на врата са задовољством.

Кад се врати, судија пише нервозном, као креда белом руком пресуду. У судници је мирно. Полицијски чувар седе код једног поцепаног сељака и шапташе, показујући махнув главом на судију:

„Боље би било, да суботом не долази на суд, јер је и онако пун. Пет дана издржи — ни једне капи, а шестог дана као сунђер... Отвара флашу за флашом па на душак кр—кр—кр.“

Сељак чу и одговара држећи руку на устима! „А, тако је дакле, ја не могу да разумем: говори, говори, а човек му ни једну реч не може да ухвати. Нека га ђаво носи: хуља, тако накресан, а не поводи се!“

Међутим судија остави перо и поче читати пресуду: „У име Његовог Величанства...“

Он чита јасно, промуклим и дрхтавим гласом.

Агап Дудурин осуђен је на два месеца затвора и пет рубаља новчане казне.

Осуђени се чеше дуго по глави и метну капу на главу, најзад полази невесео кући. На прагу му шапће на уво полицијски чувар:

„Не рекох ли ти, узми терпентина...“ Како изгледа обојица су тврдо уверени, да је Агап само због тога осуђен, што није послушао.

Судија прочита остали део пресуде гласом који је све више дрхтао. У тај мах му заглунуше уши од страш-ног плача. Агашку однеше кући...

превео К.

СУВРЕМЕНА ХРОНИКА

(Једно писмо)

У наш град беше си от пантивек све по арно. Сваки си гледаше своју работу. Кој си беше бичагџија правеше си ножеви; кој си беше кујунџија, радеше са срму. Што беше Тане јорганџија; кале ће ти напраи јорган, болан да легаш под њег ич да те не гњеча, не га осећаш жив ли је, а, па ће ти држи врућина!.. Ете, сваки ти гледаше своју работу... Ама от некој време, није си такој. Мија знаш, ете, у овај крај, мија смо простаци, ама опет си знајемо, што бива и у другој свет. Те си отиде по неки од нашинци и па ће се врне, ама от тај дан, ће си има по нешто ново и у наш град. Не да рекнеш да си седимо на исто место, јок, и ми си идемо сас цивилизацију.

Ете такој; кој си је пре мислеја, да и тој има у свет: да, кад ће ти умре татко, да ће ти, па, за тој друство дава пет иљади гроша?.. Бива ли тој у свет?... Не бива; тој па има само у Белиград!... Ја, знаш, млад сам човек па нисам познаваја свет. До јесенаске, све што сам бија, бија сам до Власину, кад си са стрика ми шверцовасмо онија волови. Ама мој стрико, не мож' се фали сос младост; претурија си је седамдесет и прошо си је свет, море бели свет!... Прошо си је тај на далеко. Прича си да је био чак до Врање, а што па вика за Лесковац, тој му па нико и не верује. Прошо си је како ти причам бели свет, ама тој си чудо неће видеја. И на њег си му је умреја и нана си му је умрела, а и баба Вела, — Бог да гу душу прости, и мен ми гу је жао, лепо ме је чувала, — ама не му даваше ич, ни грош да ги сарани, а дек су, бре брате, пет иљади гроша!.. Ама, сам, да ви причам...

Мал по мал и ја си пођо у свет. Идо си у Врање, па си омако на жељезо до Лесковац, па један пут отидо си и до Ниш. Што тад видо, бре брате, да ви причам, неће ми верујете...

Кад си дођо у Ниш падо си на конак у гостионицу „код чисто срце.“ Там си па не беше много гости; седеше каведија и још па неки. Док си причашлушну, чујем си ја, има неко друство у Белиград

што ће си упишеш татка ти на књишку, а па ако искаш можеш и ујца, стрица, сам да ти је род, и ће платиш неколико динари, а ако имаш срећу, тај ће па после шест месеци да умре, а теб ће ти друство дава пет иљади гроша.

— Море не мож то да бидне, викам ја. Кој си је па луд, за мог татка да дава пет иљади гроша?.. Ете ја татко ми је, па би се промислија. Дек ће па туђи људи да давав?!..

— Јок, вика кавеција, такој си је то друство. Ако не верујеш, ете сутре ће да дође Миле берберин, он си је знаш, како га оно викав, поревеник на друство. Ти ће му платиш, а он ће ти па да књишку. Ако му се не верујеш, ја ће ти јамчим..

— Море мислим се ја: тој па није лошо!..

Кад би сутре, дође си Миле берберин и си носи књишке. Погодисмо се и ја дадо паре, а он па мен две књишке; уписа си и татка и нану...

Кад си дођо у Власотинце, викам си ја на татка ми: Море татко, уписаја сам те у упопно друство. — Штој си је тој, какој си је тој друство? — вика татко.

— Такој си је: Уписаја сам те на књишку и теб и нану. За шес месеци ће да биднеш здрав, а кад излегне шес месеци, таг ће да умреш, а мен ће ми па друство да дава пет иљади гроша за тој.

— Оће де, вика татко. Кој ће ти, бре па будало, дава пет иљади гроша? Преварише те, те ти узеше паре за дабе... Бре, будало бре, остареја си, а памет ниси добија!.. Кој си је бре луд, за мен, па, да ти дава толике паре, бре будало ни бре, будало!

— Ако де, викам си ја; смеј се, ама ће да видиш кад изиђе шес месеци.

Татко се смеје, ама видим ја, не му баш иде смеј са срце...

От тој време поче си да тугује по мато, па све више море бре брате, промени се човек. Како кој дан све му по лоше... А кад минуше шес месеци, паде у постељу.

Викам ја: а бре татко, што каза ја, а?..

Он си па само ћути...

Један дан дођо си ја из лојзе, кад у кућу, скупили се на неки од комшије... Кад улего у собу, татко си лежи, а око њег људи. Нана си па присела поред татка и си ћути. Кад ме виде, ударише гу сузе на очи и ми збори: Ете шта си учинио! Ало ни једна, ће ти умре татко, а ти ће добијеш паре, ама арам ће ти да биднев!..

А татко си тек поче у бунило да збори:

— Раче си оштри нож, ама ич му не помага: моја си је кожа избушена, неће си добије за њу ни пет пара, а дек ће му давав пет иљади гроша.

Ама и мен ми, право да казујем, дође жално..

За два дана умре си татко.

Мен ми казаше да извадим уверење из општину и да идем сас књишку у Белиград.

Кад си све спреми, отидо си у Врање. Из Врање седо на жељезо те дођо у Белиград. Там си једва нађо

друство, ама ми, бре брате, дадоше паре, жив ми Господ, тој шала не!..

Ама мислим ја, оној моја баба била по цврсто од татка ми, не си умира та!.. Мислим се; што ће прајим саг. Док си сети, те си купи још једну празну књишку..

Кад дођо у Власотинце, леле, дочекаше ме, како владику. Дек ће тек Коле, мој јоллаш:

— А бре, Раче, дадошели ти паре?

— Дадоше, викам ја, и изнесо гомилку сас банке. Они се прекрстише.

— Па тој бре, није шала?!..

— Какој шала, викам ја. Овој не ли су паре, бре, што ли је?..

А они па викнаше: и ми ће се уписујемо у тој друство.

— Ако де, викам ја.

Кад отидо дома искочи нана ми пред мен.

— Што учини, бре, Раче синко?

— Што учини, прими си паре. Али од теб слаба ми вајда. Татко ми много више од теб вредеше. Тој си беше човек! За њег ми дадоше пет иљади гроша, а ти па, ич ми не вредиш. Уписаја сам те, ама не давав за теб ни пару... Тад извади онуј празну књишку па гу исцера све до парче.. Рачунам, ће се прекине от жалост, ама она јок. Гледа си и ћути си... Знам гу шта мисли!

И ете браћо, сад сам болтација. Бог ме убија ако лажем: газда постадо.

Бре, браћо, и вам ви викам: Уписујте се у друство. Кој татка, кој нану, ако искате лебац без мотику. А ја ће си упишем све бабе по Власотинце и ће молим Господа, да не умру сам за шес месеца, а после ако оће и по петина на дан.

Сад па, кад си отидем у цркву, упалим си две свеће, једну горе, једну доле, ете оваке, и само си тек викнем, ама у себ:

— Бог да прости татка ми, а живело упопно друство!..

Р. П.

БЕЛ. ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Ивашла је из штампе:

ГОДИШЊИЦА НИКОЛЕ ЧУПИЋА

Од Андре Гавриловића, бив. проф. бив. коректора а сада опет професора и писца.

У тој свесци сем чланака г. Андре Гавриловића има још и садржај, и зависнија одборских седница. те тако корисне, по неке извесне људе, установе.

Баш је добро пок. Чупић учинио што је овај фонд оставио „за српску књигу,“ ама би још патриотскије покојник поступио, да је просто оставио фонд за хонораре г. Андри Гавриловићу.